

Innhold

Del I

Rettstenkning og verdier	13
1 Rettstenkning	15
1.1 Vår rettstenknings utvikling.....	15
1.2 Rett.....	20
1.3 Rettssystemet	20
2 Rettsstaten	23
3 Verdier	25

Del II

Rettskildefaktorer	29
4 Rettsanvendelse og skjønn	31
4.1 Praktisk juridisk arbeid	31
4.2 Subsumsjon	33
4.3 Skjønnsutøvelse.....	33
4.3.1 Forvaltningens skjønnsutøvelse	33
4.3.2 Domstolenes skjønnsutøvelse.....	34
5 Rettsregler	36
5.1 Normer, regler og retningslinjer	36
5.2 Regeltyper – kategorisering etter formål.....	40
6 Rettskildefaktorene	42
7 Rettskildeprinsipper	46
7.1 Relevans	47
7.2 Innhold	48
7.3 Vekt	48
8 Lovtolking	50
8.1 Tolking av Grunnloven	51
8.2 Språklig tolking av lovtekster	55

8.3	Presiserende lovtolking	56
8.4	Utfyllende tolking.....	56
8.5	Formålstolking.....	56
8.6	Antitetisk tolking.....	57
8.7	Innskrenkende tolking	58
8.8	Unntaksbestemmelser.....	59
8.9	Utvidende tolking.....	60
8.10	Analogi	61
8.11	Derogasjon	62
8.12	Tolking på tvers av lovtekst.....	63
9	Avklaring ved kolliderende rettsregler	64
9.1	Harmonisering ved tolking.....	64
9.2	Avklaring ved rangering.....	65
9.2.1	Lex superior	65
9.2.2	Lex posterior	66
9.2.3	Lex specialis	67
9.3	Ingen harmonisering eller avklaring	67
10	Støttedokumenter til lovene	69
10.1	Forarbeider til lovene.....	69
10.2	Etterarbeider til lovene.....	71
10.2.1	Instruks som etterarbeid – et eksempel.....	73
11	Rettspraksis som rettskilde	75
11.1	Domstoler	75
11.2	Ikke domstoler	78
11.3	Domstolsavgjørelser.....	78
11.3.1	Presedens og prejudikat.....	79
11.4	Høyesterett er prejudikatdomstol	80
11.5	Høyesterett er konstitusjonsdomstol	83
11.6	Rettskraft og rettskildekraft er ulike begreper	88
12	Tolking av rettsavgjørelser	89
12.1	Høyesterettsdommer.....	89
12.2	Obiter dictum	90
12.3	Dissens.....	91
12.4	Justering av rettspraksis.....	91
13	Voldgift som rettskilde	94

14	Folkerett og internasjonale avtaler som rettskilde	97
14.1	EMK	99
	14.1.1 Norsk rettspraksis etter EMK	100
14.2	EØS	102
15	Fremmed nasjonal rett som rettskilde	105
16	Forvaltningspraksis som rettskilde	108
16.1	Tilgang til rettskilder i forvaltningen	111
17	Rundskriv, håndbøker og veiledninger som rettskilde?	112
18	Sivilombudsmannen som rettskilde	116
18.1	Ombudsmannens særmeldinger i 2015	117
18.2	Ombudsmannens forebyggende virke.....	118
18.3	Ombudsmannens rettskildevækt.....	118
19	Klagenemnder som rettskilde?	121
20	Privates sedvaner som rettskilde	122
20.1	Avtaler på formuerettens område	123
20.2	Standardavtaler	123
20.3	Forvaltningsavtaler.....	124
21	Reelle hensyn som rettskilde	126
22	Juridisk teori som rettskilde	130
23	Rettslige standarder	133
 Del III		
	Rettsprinsipper	137
24	Rettsprinsipper	139
25	Konstitusjonelle rettsprinsipper	143
25.1	Grunnlovens tilblivelse.....	143
25.2	Parlamentarisme	144
25.3	Maktfordelingsprinsippet	144
	25.3.1 Maktfordelingsprinsippet i en ny tid	145
25.4	Domstolenes prøvingsrett.....	145
25.5	Forbudet mot lovers tilbakevirkende kraft.....	146
25.6	Konstitusjonell sedvanerett.....	147
25.7	Konstitusjonell nødrett.....	149

26	Rettsprinsipper i offentlig rett	151
26.1	Offentlighetsprinsippet	151
26.2	Bærekraftighetsprinsippet	153
26.3	Føre var-prinsippet	156
27	Rettsprinsipper i forvaltningsretten	158
27.1	Prinsippet om god forvaltningsskikk	159
27.2	Myndighetsmisbruk	160
27.3	Usaklig forskjellsbehandling	162
27.4	To instans-prinsippet	164
27.5	Legalitetsprinsippet i forvaltningsretten	164
27.6	Proporsjonalitetsprinsippet i forvaltningsretten	166
28	Rettsprinsipper i strafferetten	167
28.1	Prinsipper i straffelovgivningen	167
28.2	Uskyldspresumsjonen	168
28.3	Legalitetsprinsippet i strafferetten	170
28.4	Tilbakevirkningsforbudet	171
28.5	Forbudet mot dobbelt straff	171
28.6	Proporsjonalitetsprinsippet i strafferetten	173
28.7	Legitimitet i strafferetten	174
28.7.1	Miljøkriminalitet og legitimitet	174
29	Rettsprinsipper i prosessretten	176
29.1	Rettsprinsipper i straffeprosessen	177
29.2	Rettsprinsipper i sivilprosessen	179
29.3	Rettsprinsipper for særdomstoler	181
30	Rettsprinsipper i privatretten	182
30.1	Proporsjonalitetsprinsippet i privatretten	183
30.2	Legalitetsprinsippet i privatretten?	183
31	Rettsprinsipper i avtaleretten	184
31.1	Privat autonomi – avtalefrihet – pacta sunt servanda	184
31.2	Lojalitetsprinsippet i avtaleretten	185
32	Rettsprinsipper i erstatningsretten	188
32.1	Forurensar betaler	189
32.2	Erstatning for allemannsretter	191

33	Registre	193
33.1	Rettspraksis	193
	Høyesterettsavgjørelser	193
	Avgjørelser fra lagmannsretter og tingretter.....	196
	Avgjørelser fra EMD	196
33.2	Litteratur	197
33.3	Sivilombudsmannens uttalelser	201
33.4	Lover.....	201
33.5	Lovforarbeider	204
33.6	Internasjonale traktater, direktiver, rapporter mm.	205
33.7	Andre dokumenter	206
33.8	Internettpresentasjoner	207
33.9	Forkortelser og akronymer	207
	Stikkord	208